

культур вимагає тривалого часу для організації виробництва. Для виявлення конкурентних переваг нових сортів плодових і ягідних культур і наступного поширення особливо важливим є їх порівняння у демонстраційних насадженнях. Для прискорення освоєння нових сортів пропонується створювати демонстраційні насадження плодових і ягідних культур у великих розсадницьких господарствах, розташованих у різних природно кліматичних зонах України, а науковим установам і зацікавленим садівницьким господарствам надавати розсадницьким господарствам необхідну допомогу згідно укладених договорів. Такі спільно створені демонстраційні насадження забезпечать об'єктивною інформацією про ефективність нових сортів плодових і ягідних культур та сприятимуть обґрунтованому прийняттю рішень про їх використання садівницькими підприємствами.

Ще один аспект виробництва, що стосується конкурентоспроможності сортів: є плодові розсадники, які не зареєстровані і продовжують виробництво садивного матеріалу. Так, у Державний реєстр суб'єктів насінництва на 2017 рік внесено лише 47 розсадників, які вирощували плодові і ягідні культури, тоді як у 2010 році було внесено 160 розсадників. Крім цього, порушуються майнові права власників сортів – розсадники вирощують сорти, на які не укладено ліцензійні угоди. Тобто, державний контроль за виробниками садивного матеріалу недостатній, через що розсадники працюють у нерівних умовах: переваги мають ті, які не дотримуються законодавства.

Таким чином, для виявлення конкурентоспроможності нових сортів плодових і ягідних культур і прискорення їх освоєння у виробництві необхідно інформувати як кінцевих споживачів, так і виробників плодів і ягід та виробників садивного матеріалу про їх господарсько-біологічні характеристики, використовуючи всі доступні засоби, включаючи створення демонстраційних насаджень. Необхідно також посилити державний контроль за виробництвом садивного матеріалу.

УДК 347.77.028:631.526.32

Ткачик С.О., канд. с.-г. наук,

Васьківська С.В.

Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна

e-mail: s-s-tk@ukr.net

ФОРМУВАННЯ СОРТОВИХ РОСЛИННИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

В контексті останніх подій в державі роль та значення аграрного сектору помітно зростає. Сьогодні ні в кого не викликає сумніву, що сортові рослинні ресурси – це не просто один із факторів розвитку

економіки, а першоджерело економічного зростання галузі рослинництва. За даними вітчизняних аналітиків впродовж 2010-2017 років в Україні відбувалося найбільше зростання виробництва соєвих бобів, удвічі – насіння соняшнику, в 1,75 разу – зернових і зернобобових. Вирощування іншої рослинницької продукції, яка потребує значних затрат людської праці та ресурсів, у тому числі овочевої та плодово-ягідної, зросло менш суттєво.

Одна з головних причин – укрупнення аграрних виробників. Аграрні холдинги зацікавлені у виробництві значних обсягів товарного зерна та олійних культур, на які є постійний попит на світових ринках. Вирощування цих культур порівняно з овочівництвом, садівництвом і тваринництвом вимагає менш інвестицій і робочої сили, забезпечує швидший оборот капіталу.

Це чітко відслідковується за результатами аналізу заявок на сорти рослин, які подаються на державну реєстрацію прав. Так у 2017 році заявниками було подано 1207 заявок на нові сорти з метою державної реєстрації прав в Україні, з яких 238 заявки на сорти наукових установ Національної аграрної академії наук України. Аналіз поданих заявок дав можливість визначити групи культур, чисельність заявок на реєстрацію сортів яких є найбільшою. Це, насамперед, група олійних культур – 278 заявок, з них соняшнику – 207. На другому місці ярі зернові культури – 271 заявка, в тому числі кукурудзи – 228. Третя за чисельністю група овочевих культур – 219 заявок.

Нині, особливо після втрати ринку Росії, особливо актуальними стають, як ніколи, «нішеві культури», оскільки екзотика є трендом сьогодення як в Європі так і в Україні. Питома вага таких насаджень не перевищує 1-1,5 %, однак іноді дохід від них можна отримати в рази більший, ніж від традиційних культур. Цікаво, що в минулому році було подано 65 заявок на нові сорти декоративних та лікарських культур. Це на 68% більше ніж в 2016 році. Позитивним є також те, що з цих 65 сортів вперше поданих на реєстрацію прав – 27 сортів (беладона звичайна, стевія, розторопша плямиста, шандра звичайна і т. д.). Це сорти вітчизняних селекційних установ Національної академії аграрних наук України. Лише за минулий 2017 рік до Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні було внесено 57 нових сортів декоративного, лікарського напрямку (гейзера, лілійник, розторопша плямиста, шавлія відхилена, павловнія), а також біоенергетичні культури, зокрема верба біла.

Сформовані в Україні сортові ресурси здатні задовольнити потреби товаровиробників та ринку. Так видовий склад Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні (далі – Реєстр) на 2018 рік нараховує більше 350 ботанічних таксонів, а сортовий склад станом на 16.04.2018 становив 10543 сортів, з яких найчисельнішими є група зернових культур (з кукурудзою) – 3745 сортів, овочевих – 2517,

олійних та прядивних – 2055. Співвідношення зареєстрованих сортів української селекції до іноземних складає 41% до 59%. За результатами кваліфікаційної експертизи включено до Реєстру лише за минулий рік 1396 сортів.

Згідно з чинним українським законодавством перебування сортів у Реєстрі є безстроковим. Тобто будь-який сорт може знаходитись у Реєстрі постійно і єдине, що регулює термін його перебування та комерційний обіг – це сплата збору за його підтримку в Реєстрі, який визначається за строком державної реєстрації сорту: чим сорт «старіший», тим розмір збору більший. Так, у Реєстрі знаходиться 1717 сортів, які мають державну реєстрацію 15 років і більше, це майже 17 % від усіх зареєстрованих сортів. Особливу увагу необхідно звернути на той факт, що третина сортів вітчизняних селекційних установ НААН – 785 сортів (32%), що зареєстровані 15 і більше років тому. Навіть при тому, що плодово-ягідні культури селекції НААН становлять 243 сорти, відсоток «старих» сортів є суттєвим. Зрозуміло, що важко з таким комерційним портфелем сортів конкурувати з провідними іноземними компаніями, в яких темпи сортозаміни та сортооновлення набагато вищі.